

KISWAHILI

027

Tarehe: 25/07/2024

Wakati: 8.30 AM-11.30 AM

MTIHANI WA TAIFA 2023-2024

KIDATO CHA SITA

MICHEPUO: Literature in English-Kiswahili-Kinyarwanda (LKK)

Literature in English-Kiswahili-French (LKF)

MUDA: Masaa matatu (3h00)

ALAMA: /100

MAELEKEZO

- 1) Usifungue karatasi hii ya mtihani bila ruhusa.
- 2) Andika majina yako na nambari yako ya usajili kwenye karatasi ya majibu kama vilivyo kwenye fomu yako ya usajili.
- 3) Mtihani huu una **maswali 23**.
- 4) Mtihani huu umeundwa na sehemu kuu nne:

Sehemu ya I: Ufahamu na msamiati: Jibu maswali yote. **(alama 30)**

Sehemu ya II : Sarufi na matumizi ya lugha : Jibu maswali yote. **(alama 30)**

Sehemu ya III : Fasihi: Jibu maswali yote. **(alama 25)**

Sehemu ya IV : Utungaji : Chagua mada moja. **(alama 15)**

- 5) Mwandiko wako usomeke vizuri.
- 6) Tumia kalamu ya **bluu** au **nyeusi**.

SEHEMU YA I: UFAHAMU (alama 30)

Soma kifungu cha habari kisha ujibu maswali yanayofuata:

Penye nia pana njia

Katika kijiji kimoja, palikuwepo na familia moja iliyoishi kwa ufukara. Mume aliitwa Migambi na mkewe Shirubute. Watu hawa hawakuwa na nyumba ya kuishi. Kwao kupata pesa ya kupanga nyumba, lilikuwa tatizo kubwa. Waliishi bila shamba, bila mifugo na hata hawakuweza kupata bima ya afya na karo za watoto wao kwa urahisi. Shirubute alipokuwa mjamzito, mume wake aliwazia mengi kuhusu afya ya mkewe na mtoto mtarajiwa.

Siku ya kujifungua ilipofika, Migambi aliamua kuwaendea marafiki zake ili wamkopeshe fedha za kumpeleka mkewe zahanati. Alipomfikia rafiki yake wa kwanza na kumuelezea shida yake, alimjibu kuwa hana sarafu hata moja na kumwelekeza kwa jirani yake. Migambi aliendelea na safari kwenda kwa jirani huyo ambaye naye alikuwa rafiki yake pia. Alipofika nyumbani kwake, alimkuta amelala kitandani akiwa mgonjwa. Yeye alikuwa anatarajia kwenda zahanati kupata matibabu. Hapo Migambi hakusema lolote aliamua kuendelea na safari yake kwa rafiki yake wa tatu ili amsaidie kupata uwezo wa kumpeleka mkewe zahanati. Rafiki yake huyu wa tatu, alikuwa hana pesa kwa sababu alikuwa amezitumia kwa kulipa bima ya afya na kununulia watoto wake vifaa vya shule na kuwalipia karo.

Mara hii, Migambi alirudi nyumbani kwa huzuni na kujiuliza kitu ambacho angeweza kufanya ili kuyaokoa maisha ya mkewe na mtoto wake. Alikuwa na mawazo kadhaa. Kwa bahati njema, alikutana na mwalimu mwema mmojawapo wa walimu wanaofundisha watoto wake. Mwalimu huyo alimuuliza habari zake. Muda mrefu ulikuwa umepita bila kuonana. Migambi alimuelezea tatizo alilokuwa nalo nyumbani kwake. Mwalimu huyu alikuwa mtu mwema, mwenye huruma na upendo. Kwa hiyo, aliposikia uzito wa tatizo aliloelezewa, bila kusitasita alimsaidia na kumpa pesa anazohitaji kwa kutatua shida yake. Kweli, Migambi alikiona kitendo hicho kama jambo jema ambalo haliwezi kusahaulika maishani mwake. Alifurahi sana na kumshukuru kwa wema wake, kisha akarudi nyumbani kwake.

Baada ya kujifungua na kutoka zahanati, Shirubute na Migambi walikaa nyumbani na kuongea kuhusu yaliyowafikia kutokana na ufukara wao na namna wanavyoweza kufanya kwa ajili ya kuepukana na tabia ya kuombaomba tena misaada kutoka kwa majirani zao. Waliamua kufanya kila liwezekanalo ili waweze kujitegemea wao wenyewe. Shirubute alitoa hoja kwa mumewe Migambi kwa kumwambia kuwa aliwahi kusikia kuwa watu wengine hutajirika kwa kutumia mikopo kutoka benki.

Mke huyu aliendelea kusema kuwa wanawake, vijana, wanaume na watu wote wenye miradi mizuri huipeleka miradi benki ili kuomba mkopo na kupewa fedha watakazozitumia katika kuanzisha na kuendeleza miradi hiyo. Yeye alipendekeza wafikirie mradi mmoja ambao ungeweza kuwasaidia kuinua maisha yao wakatoka katika hali ya umaskini na kuwa matajiri kama watu wengine. Hapo waliamua kununua shamba kubwa na kuanzisha shughuli za ukulima na ufugaji wa mifugo midogo midogo. Wao walipanga kulipa fedha hizo kutokana na pato lao kutoka kwa mifugo na shamba lao. Waliamua kupanda mahindi na kuyauza katika viwanda mbalimbali vilivyotengeneza unga wa mahindi katika kijiji chao.

Bila kukawia, Migambi alienda kwenye benki ya wananchi iliyopatikana katika kijiji chao cha Mwiza na kupeleka ombi lake kwa meneja wa benki hiyo. Alipofika kwenye benki, aliangalia wateja waliokuwa wakikaa kwenye ukumbi mkubwa wa benki na kuona kuwa alikuwa akiishi katika dunia isiyo na mwelekeo. Alishangaa kuona watu wengine wakisimama mbele ya madirisha ya makeshia wakihesabu noti walizozipewa.

Hapo afisa wa kuelekeza wateja alimsogelea na kumuuliza alichokihitaji ili aweze kuhudumiwa. Alipomuonyesha karatasi zilizoandikwa mradi wake, aliombwa kwanza afungue akaunti ili naye awe mteja wa benki yao. Wakati huo, Afisa mwenyewe alichukua fursa ya kumwelezea Migambi kuhusu huduma zote zinazotolewa na benki yao na Migambi akafurahi.

Afisa alipozungumza na Migambi alitambua vizuri matatizo yake na kufurahia namna Migambi alivyoamua kushirikiana na benki yao ili aweze kuinua maisha ya familia yake. Hivyo aliamua kumpeleka kwa Meneja wa benki hiyo ili amuelezee hali halisi ya maisha yake. Hapo ndipo Meneja alimsaidia kupata kazi ya usafi katika kampuni moja iliyojishughulisha na kusafisha mazingira katika mashirika mbalimbali. Migambi alifungua akaunti yake katika benki hiyo na kuanza kuhifadhi pesa zake huko. Baada ya miaka mitatu, Migambi alikuwa ameishapata fedha za kujinunulia shamba lake na kujijengea nyumba nzuri huko kijijini. Mke wake alianza kupanda mimea ya aina tofauti na kuuza mavuno katika masoko mbalimbali yaliyowazunguka. Yeye alipohitaji fedha nyingi zaidi kuliko walizozipata, walikuwa wanaomba mikopo kutoka benki yao na kuipata bila wasiwasi kwa sababu walijulikana kwa uwezo wao wa kulipa kwa muda uliopangwa bila kushurutishwa.

Kwa sasa, Migambi na mkewe wanafahamu vizuri umuhimu wa benki na wao huichukua kama taasisi au shirika la fedha linalohifadhi pesa za watu ili zisitumiwe ovyo ovyo na ambalo husaidia watu kwa kuwapatia mikopo ya fedha ambayo hulipwa kwa muda uliopangwa. Mara nyingi wao huwaelezea watoto wao na watu wengine kuhusu huduma za benki yao na jinsi inavyoweza kuwasaidia kuboresha maisha yao.

Maswali ya Ufahamu

- 1) Taja majina ya watu wanaojenga familia inayozungumziwa katika kifungu cha habari hapa juu. **(alama 2)**
- 2) Ni nini kilichomfanya Migambi kwenda kutafuta mkopo kwa rafiki zake? **(alama 3)**
- 3) Baada ya kujifungua na kutoka zahanati, familia ya Migambi ilipanga kufanya nini? **(alama 3)**
- 4) Toa maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika kifungu cha habari: **(alama 6)**
 - a) Ufukara
 - b) Zahanati
 - c) Huduma
- 5) Eleza msimamo wa Migambi baada ya maelezo aliyopewa kuhusu benki. **(alama 3)**
- 6) Jadili jinsi benki inavyoboresha maisha ya wateja wake. **(alama 4)**
- 7) Toa muhtasari wa kifungu cha habari ulichosoma hapo juu katika mistari kati ya saba (7) na kumi (10) **(alama 6)**
- 8) Baada ya kusoma kifungu hapo juu, umejifunza nini? **(alama 3)**

SEHEMU YA II: SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA (alama 30)

- 9) Ni uhusiano gani ulio kati ya lugha na utamaduni katika jamii? **(alama 4)**
- 10) Panga maneno yafuatayo kwa utaratibu unaofaa **(alama 2)**
 - mkukusanyiko-aya-sentensi-wazo-moja-wa-zinazoendeleza-ni-
- 11) Andika sentensi zifuatazo katika hali kanushi: **(alama 6)**
 - a) Tulikutania nchini Kenya.
 - b) Ukitaka amani, ishi vizuri na watu wote.
 - c) Mngeliamka mapema, mngelifika shuleni kwa wakati ufaao.

- 12) Weka sentensi zifuatazo katika wingi. **(alama 2)**
a) Koti langu limechafuka.
b) Mbuzi huyu ni mweusi.
- 13) Nini maana ya mdahalo? **(alama 3)**
- 14) Tunga sentensi moja kwa kila aina ya tungo za Kiswahili zifuatazo: **(alama 6)**
a) Tungo sahili
b) Tungo tegemezi
c) Tungo ambatano
- 15) Taja aina za maneno yanayounda sentensi ifuatayo: **(alama 4)**
Kichwa, mikono na miguu ni sehemu za mwili.
- 16) Unganisha tungo zifuatazo kwa kutumia kiambishi **-po-** cha wakati. **(alama 3)**
a) Tulimfuata. Akatukimbia.
b) Nilimwomba. Akanipa.
c) Ulinisaidia. Nikakushukuru.

SEHEMU YA III: FASIHI (alama 25)

- 17) Sanaa ni nini? **(alama 3)**
- 18) Chagua jibu lililo sahihi. **(alama 3)**
Ngano ni:
a) aina ya hadithi ambayo wahusika wake ni watu tu.
b) Aina ya hadithi ambayo wahusika wake ni mchanganyiko wa watu, wanyama, miungu, mazimwi na vitu vingine ambavyo hupewa uhai na kutenda kama watu.
c) Aina ya hadithi ambayo wahusika wake ni mashujaa wa kitaifa.
d) Majibu yote ni sahihi.
- 19) Chagua maana iliyo sahihi ya methali zifuatazo: **(alama 6)**
a) Chelewa chelewa utamkuta mtoto si wako.
i) Anayekuwa wa kwanza leo, kesho huweza kuwa wa mwisho.
ii) Anayekuwa wa kwanza hupata mambo mazuri.
iii) Anayekuwa wa kwanza huendelea kuwa wa kwanza.
iv) Hakuna jibu sahihi.

b) Kidole kimoja hakivunji chawa.

- i) Kazi inayofanywa kwa bidii inaleta faida mno.
- ii) Kazi inayofanywa kwa kushirikiana huwa rahisi kuliko kazi inayofanywa na mtu mmoja.
- iii) Kazi inayofanywa kwa kushirikiana huwa ngumu kuliko kazi inayofanywa na mtu mmoja.
- iv) Hakuna jibu lililo sahihi

c) Penye nia pana njia.

- i) Ukiwa na nia ya kufanya jambo shirikiana na wenzako.
- ii) Ukiwa na juhudi za dhati katika kazi utafanikiwa
- iii) Ukiwa na juhudi za kufanya kazi utafaidika.
- iv) Hakuna jibu sahihi.

20) Toa hoja tano zinazoeleza umuhimu wa kuhakiki kazi za fasihi? **(alama 5)**

21) Toa mfano wa hali inayoweza kutokea ambapo tunaweza kutumia methali zifuatazo: **(alama 5)**

- a) Mtoto umleavyo ndivyo akuavyo.
- b) Asiye fundishwa na wazazi hufundishwa na dunia.

22) Eleza vipengele vya shairi vifuatavyo: **(alama 3)**

- a) Mizani
- b) Vina
- c) Ubeti

SEHEMU YA IV: Utungaji (alama 15)

23) Katika maneno kati ya mia mbili **(200)** na mia mbili na hamsini **(250)**, tunga insha kuhusu mada moja miongoni mwa hizi zifuatazo hapa chini:

(alama 15)

- a) Umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa jamii ya Wanyarwanda.
- b) Mchango wa michezo ya kuigiza katika maisha ya jamii ya kila siku.
- c) Tabia nzuri ya kuomba msamaha.

-Mwisho-

UKURASA MTUPU

UKURASA MTUPU